

Andorranitat. A la recerca d'un estil

Elisenda Vives i Balmaña

El 1994, la SAC havia obert un debat en aquest mateix context, sobre la relació entre l'andorranitat i la catalanitat. Són molt interessants les manifestacions que havia fet Joan Peruga a l'enquesta particular d'Àlvar Valls. L'andorranitat s'expressava i s'accentuava en el passat a mesura que el creixement econòmic era possible per la diferència amb la veïna Catalunya.

En un altre context, només fa uns mesos Antoni Pol clamava a la premsa contra l'ús de l'anglès en la cançó que representava Andorra en el festival d'Eurovisió. Com es podia distingir Andorra de qualsevol altre país? On era la diferència? Què passava amb l'andorranitat? Per què es renunciava a un element simbòlic i identitari com la llengua? Preguntes pertinents, malgrat que en aquell context festiu el que menys interessa és la intel·ligibilitat de les paraules.

Uns anys abans, el 1978, en ple inici de la reforma institucional, en un moment de profund significat institucional d'afirmació de la independència del país per la primera trobada dels dos coprínceps a Andorra, els organitzadors de l'acte van ser molt curosos per procurar l'andorranitat de les cerimònies. El recorregut per les parròquies, el desplegament de públic amb profusió de banderes i la presència de les diverses instàncies d'autoritats electes no deixaven marge a la confusió per a la identificació immediata dels gestos i les imatges del país.

En els dos darrers exemples, l'andorranitat s'identifica a través de símbols, creats i perpetuats en els segles, com a imatges d'una legitimitat d'Andorra, del seu poble, la part vital, i del país en el qual s'organitzen. En canvi, en el primer exemple l'historiador, que en aquest cas fou Joan Peruga, interpretava el sentit de l'andorranitat com una estratègia de la comunitat davant d'intromissions per fer-se valer i establir les referències adequades a la comunitat.

Aquí donem per fet que l'andorranitat existeix i que té múltiples formes perquè es

va formulant amb totes les preguntes que es facin. Pot respondre a una definició formal de símbols estàndards com la llengua, el territori o les institucions, que no exclou el sentiment de pertànyer a una comunitat en la qual cada persona troba la seva afinitat. Pensar l'andorranitat comporta anar a múltiples fonts polítiques, entre les quals ve a tomb citar el debat al voltant dels nacionalismes que pretén investigar si les nacions existeixen per se com si fossin una conseqüència natural de les comunitats humanes, o si es tracta de creacions intel·lectuals.

En el cas d'Andorra, la permanència del territori andorrà en el temps i de les institucions, juntament amb les actituds fermes per defensar la independència i una població molt controlada pel territori i per les institucions, donarien força a la primera opció, la de les posicions primordialistes. En canvi, les comunitats imaginades, segons el concepte de Benedict Anderson, com a construcció social originada a l'època de la Il·lustració, atorga una altra perspectiva perquè no són necessaris un elements objectius determinats sinó la consciència d'un sentiment.

La coherència del sistema antic s'ha transformat en una sèrie de llibertats per a les famílies i els seus membres. El nucli econòmic tradicional de la casa ha deixat lloc a noves expectatives econòmiques i a noves exigències. En l'actualitat, imaginar la comunitat es pot convertir en una necessitat per establir les referències personals en un país de dinàmica humana i econòmica intensa, amb uns límits geogràfics determinats tant pel relleu com per una frontera sempre a l'abast.

Des de l'antropologia social, per a Dolors Comas d'Argemir la modernització de l'economia andorrana és el que permet el manteniment de l'andorranitat. I això pot semblar paradoxal, remarca aquesta investigadora. D'una banda, l'andorranitat es podria definir, i si convé, mesurar per la presència i el valor de la tradició. Comas d'Argemir assenyala, no obstant això, que arran de l'economia comercial, que va trencant amb els sistemes ancestrals, els andorrans poden preservar-se com a tals, poden continuar existint. Afirmar que no volen ser vistos com els més tradicionals, ni els més típics del Pirineu, sinó com els més moderns.

Tant si es tracta d'una tribu primitiva com d'una nació puntera de la civilització, la conducta humana s'aprèn en la vida quotidiana, afirmava Ruth Benedict el 1946 en el seu cèlebre estudi sobre el Japó. En el nostre quotidià, la mateixa noció de tradició és volàtil. Les festes majors són tradicionals. Els mercats medievals també ho són, quan tothom sap que es tracta d'un recurs comercial inventat de fa poc amb la falsedat dels anacronismes. Els esbarts andorrans ballen la Marratxa, però també fan seva la música més de mar que de muntanya de Maria del Mar Bonet. Així ens trobaríem davant d'una mena d'Andorra fusion, que lligaria amb la idea d'Anderson que les comunitats es distingeixen no perquè siguin falses o genuïnes sinó per l'estil en què són imaginades.

Com a sentiment i per tant intangible, l'andorranitat queda sotmesa a tantes interpretacions com les que es puguin trobar en aquesta convocatòria de la SAC. L'andorranitat es va trobant de la mateixa manera que s'ha anat defensant la inde-

pendència, que s'han tirat endavant negocis impensables fa un segle, que s'ha assolit un estatus jurídic que porta a la necessitat d'expressar-se amb un estil per a tota la comunitat. La noció d'andorranitat es lliga a un col·lectiu no definit del qual forma part tothom que integra en si aquest sentiment.

En aquesta època que vivim ja no és possible la reacció davant d'un problema creat des de l'exterior amb l'andorranitat com a estratègia de defensa. En canvi, l'andorranitat s'expressarà davant la tensió entre el desig d'una societat avançada, moderna, europea, i una situació interna més complexa, per un creixement vulnerable i per la pluralitat de l'aportació continuada de nous imaginaris.

Convé tenir en compte encara el passat històric perquè és molt interessant observar la pervivència, discreta, entre dos estats que han passat per l'experiència colonial, per revoltes, guerres, i dictadures, coses que Andorra s'ha estalviat. És en aquest passat, com Comas d'Argemir ja remarca amb allò d'Andorra ja no és el que era, una frase aplicable als Pirineus en general, com ha havia constatat Violant i Simorra mentre intentava anotar tot el que veia, on es fonamenten les institucions representatives que han maldat explícitament per l'andorranitat, i que actualment són constitucionals. Tanmateix, per la importància de l'administració i de la reglamentació, les institucions modernes es van convertint en un altre factor per incorporar a l'andorranitat, en aquest sentir comú.

Sobre la manera com es veu Andorra i aquest sentiment, hi ha altres aportacions en aquesta jornada. Com volem ser vistos i de quina manera ens presentem és capital, en ser un país que s'ha obert al turisme internacional. Amb diversitat de propostes, des de les diverses campanyes publicitàries, amb els seus eslògans o lemes, fins als fullets informatius, el missatge central gira a l'entorn d'un país de descans, esportiu i d'oci, de compres de plaer, amb una cultura històrica molt interessant, preparat especialment per al turisme. Si algú vol saber més sobre Andorra ha de reconstruir-ho amb el seu propi criteri perquè el missatge es manté dispers per les cases tradicionals, les esglésies amb romànic i altars barrocs, pel passeig en el nou paisatge urbà i les arts contemporànies. Per a la ciutadania, les imatges promocionals també contribueixen a la formació de l'andorranitat.

Davant del patrimoni històric, una qüestió sobre la qual es pot haver jugat, s'han abandonat moltes oportunitats. Del despertar de la consciència del *Manual digest* sobre el respecte que mereixen les coses velles s'ha arribat a una altra fase. A causa del creixement econòmic, esmentat anteriorment com a garant del manteniment de l'andorranitat, s'ha transformat l'estructura urbana, però sobretot, l'arquitectura tradicional i els nuclis rurals. Probablement al segle XXI, les actuacions serien diferents, com ho és també la idea d'andorranitat. Les referències patrimonials comporten la formació de nuclis antics, amb diversos usos condicionats per aquests testimonis de lligam amb un passat del qual es poden apropiar persones de totes les generacions i orígens. Es comparteix físicament, d'una manera tangible. S'ha optat per un estil arquitectònic innovador que trenca amb les antigues

ordinacions, com l'ús de pedra del país, i s'ha procurat introduir un cert ordre al creixement urbanístic.

Amb un paisatge privilegiat, enèrgic i poètic, una arquitectura continguda, aglomeracions urbanes molt denses, un moviment intens i un estat en obres permanent, almenys fins ara, l'impacte visual d'Andorra és molt punyent. L'andorranitat és percebuda i viscuda en la dimensió de l'espai. S'identifica i es fa pròpia en resseguir-la diàriament. Forma part de les referències personals, molt especialment en el curs de la infantesa. Precisament en el model educatiu, l'andorranitat manifesta la seva versatilitat per la incorporació de la pluralitat, amb la coexistència de tres sistemes, amb els seus imaginaris corresponents, i un factor comú, el coneixement d'Andorra i de la seva llengua.

Com se sent l'andorranitat? Referint-nos a una comunitat, el subjecte social és l'individu. A principi de segle xx, el 1926, Marcel Mauss, en el seu curs clàssic de l'etnografia exigeix als futurs investigadors una sèrie de principis en els quals destaca per sobre de tot el de l'objectivitat de la persona que observa. En aquest debat l'experiència personal traspua en la perspectiva que encarem per la càrrega emocional que comporta.

Com ho sentim, quina percepció en tenim, fins a quin punt tenim consciència del procés, si ens sentim afins als conciutadans o incòmodes en la comunitat, si ens sembla que falta cohesió, si el país se'ns fa petit però no podem fer-hi res, si ens interessa o tant hi fa l'andorranitat, si no s'entén gaire bé què hem de fer, si els símbols volen dir alguna cosa o només són per figurar són qüestions que es van posant de manera subtil en el món quotidià. La creació d'opinió, en la qual intervenen els mitjans de comunicació, també forma part del procés de l'andorranitat que es va formant diàriament, amb estira-i arronses d'idees i d'actituds. En un context actual i sense anar més enllà, l'andorranitat se sentiria, a més d'altres opcions, com una mena d'estil dinàmic creador i transmissor d'uns referents compartits pels diversos estaments, dotat de bona memòria, capaç d'adaptar-se en el temps d'una manera oberta, flexible i interactiva.

Elisenda Vives i Balmaña,

doctora en història

i directora d'Assumptes administratius

i relacions parlamentàries del Consell General